אַחֲרוֹסֶת קָאָמַר מַר – מה שאמרת הלכה כדברי חכמים שאמרו
יאכל מיד, האם היינו אף על חרוסת שניתן בה קמח, שאף בה
נחלקו חכמים והתירוה באכילה מיד, אוֹ אַחֲרֵדֶל קָאָמַר מַר – או
שמא רק על חרדל שניתן בו קמח אמרת שהתירוהו והלכה
כמותם, אך את החרוסת לא התירו.

אָמַר לֵיהּ רב הונא בנו של רב יהודה, לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ – לאיזה
ענין אתה צריך לדעת זאת. אמר לו רב נחמן בר יצחק, לְדִבְרֵיהֶן דְּרַב
כָּהֲנָא שחילק ביניהם, דְּאָמַר רַב כָּהֲנָא, הַמַּחֲלוֹקֶת של חכמים ורבי
מאיר האם יאכל מיד או ישרף מיד היא רק בנותן קמח לְתוֹךְ
הַחַרְדָּל, אֲבָל כשנותנו לְתוֹךְ הַחֲרוֹסֶת לִדְבֵרי הַכֹּל יִשָּׂרֵף מִיָּד, ואם
אמרת דבריך שהלכה כחכמים גם בחרוסת, הרי שאתה חולק בזה
על דברי רב כהנא, וסובר שהמחלוקת היא בין בחרדל ובין
בחרוסת.

אָמַר לֵיהּ רב הונא בנו של רב יהודה, לֹא שָׁמַעְתָּ לִי – לא שמעתי
את דברי רב כהנא, כְּלוּמַר, לֹא סָבְרָא לִי – אינני סובר כדבריו
שיש בזה חילוק, אלא חכמים התירו לאכול מיד גם בחרוסת
שניתן בה קמח, והלכה כמותם.

מביאה הגמרא הוכחה כרב כהנא: אָמַר רַב אַשִׁי, בָּווֹתֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא
מְסַתַּבְּרָא – מסתבר כשיטתו של רב כהנא שחכמים התירו רק
בחרדל ולא בחרוסת, מִמַּה דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, שאין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי
שאמר לעיל (מ.) שהחומץ מצמית את השעורים שלתתן ומונען
מלהחמיץ, אלא החומץ אינו מצמית ואינו מונע חימוץ. מַאי לָאו
– האם לא משמע מזה, דְּצַמּוּתֵי הוּא דְּלָא צָמִית הָא חֲמוּעֵי מְחַמְּעָא
– שכיון שאינו מצמית את השעורים שהחלו להתנפח, הרי הוא
כשאר משקים שממהרים את חימוץ הקמח הניתן לתוכם, וכיון
שבחרוסת מעורב חומץ, הרי הוא ממהר להחמיץ את הקמח הניתן
לתוכו, ומוכח ששמואל סבר כרב כהנא שחכמים נחלקו דווקא
בחרדל, אך בחרוסת שניתן בה קמח מודים שתשרף מיד משום
החומץ שבה.

הגמרא דוחה את הראיה: לֹא – אין ראיה מדברי שמואל שחכמים
מודים שחרוסת שמעורב בה חומץ מחמיצה את הקמח הניתן
לתוכה, שכן דְּילְמָא לֹא מְצָמְתָּ צָמִית וְלֹא חֲמוּעֵי מְחַמַּע – שמא אף
שאין החומץ מונע את חימוץ השעורים שהחלו להחמיץ, מכל
מקום גם אינו ממהר את החימוץ, אלא מחמיץ רק לאחר שיעור
חימוץ של עיסה רגילה, ולכן מותר לאוכלו מיד קודם שיחמיץ.

שנינו במשנה: אֵין מְבַשְּׁלִין וכו' את הפסח לא במשקין ולא במי
פירות.

הגמרא מביאה בריייתא במקור דין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בקרבן
הפסח (שמות יב ט) 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם', ויש
לדייק, אֵין לִי ללמוד מפסוק זה אֶלָּא שאסור לאוכלו כשהוא
מבושל 'בַּמָּיִם', אך כשהוא מבושל בְּשַׁאָר מַשְׁקִין, מִנַּיִן שאסור לאוכלו,
תַּלְמוּד לוֹמַר נלמד זאת, וּמַה מַּיִם שֶׁאֵין מְפַגְּנִין מְעַכְּבִין
– שאינם נותנים טעמם בשער, מכל מקום אֲסוּרִין – אסור לאכול
את קרבן הפסח שנתבשל בהם, שְׁאָר מַשְׁקִין, שֶׁמְּפַגְּנִין מְעַכְּבִין –
שנותנים טעמם בשער, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שבשר הפסח שנתבשל בהם
נאסר באכילה.

רַבִּי אוֹמֵר, למדים את האיסור אף בשאר משקים מעצם הפסוק,
נאמר 'בַּמָּיִם', אֵין לִי ללמוד לאסור לאכול קרבן פסח אֶלָּא כשהוא
מבושל בַּמַּיִם, כשהוא מבושל בְּשַׁאָר מַשְׁקִין, מִנַּיִן שאסור לאוכלו,
תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכפילות שבכתוב 'וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל', שהיה
יכול לומר רק 'נא ומבושל במים', שֶׁמִּכָּל מָקוֹם אסור לאוכלו
כשהוא מבושל, אף אם נתבשל בשאר משקים.

מבארת הגמרא את החילוק להלכה בין מקורות האיסור: מַאי
בֵּינַיְיהוּ – מה ההבדל בין שני לימודים אלו, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ צְלִי קָדֵר
– יש הבדל בין הלימודים באופן שצלה את בשר הפסח ב'קדר',
דהיינו בתוך קדירה שאין בה מים או משקה אחר, שהוא מתבשל
בתוך המים הנפלטים משמנו, שלחכמים שלמדו לאסור בישול
בשאר משקים בקל וחומר ממים, משום שנותנים טעם בבשר,
באופן זה אין ללמוד ממים, שהרי באופן זה אינו נותן טעם בבשר,
ומותר לאוכלו, ולרבי שלמד מ'ובשל מבושל', אף אופן זה נתרבה
לאיסור, כיון שהוא כמין בישול.

מבררת הגמרא: וְרַבָּנָן הַאי 'בָּשֹׁל מְבֻשָּׁל' מַאי עָבְדִי לְהוּ – מאחר
שחכמים לא דרשו מ'ובשל מבושל' לרבות איסור אכילת פסח
שנתבשל בשאר משקים, מה הם דורשים מכפילות זו. משיבה
הגמרא: מְצָעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא – היא נצרכת להם ללמד הלכה כפי
שהיא שנויה בברייתא, ששנינו בברייתא, בָּשֹׁל לקרבן הפסח וְאַחַר
כָּךְ צָלָאוֹ, אוֹ שֶׁצָּלָאוֹ וְאַחַר כָּךְ בִּשְּׁלוֹ, חַיָּיב מלקות על אכילתו,
משום שעבר על לא תעשה של 'אַל תֹּאכְלוּ' וגו' וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל'.
ואיסור זה נלמד מהכפילות 'ובשל מבושל' לרבות שאכילת פסח
מבושל אסורה בכל אופן של בישול.

מקשה הגמרא: בִּשְּׁלָא – אמנם מובן שאם בִּשְּׁלוֹ וְאַחַר כָּךְ צְלָאוֹ
חַיָּיב, דְּהָא בַּשְּׁלֵיהּ – שהרי בישלו תחילה וכבר נעשה מבושל, ואין
הצליה לאחר הבישול מבטלת את הבישול, אֶלָּא צְלָאוֹ וְאַחַר כָּךְ
בִּשְּׁלוֹ, הָא – הרי באופן זה צְלִי אֵשׁ הוּא, אלא שאחר כך בישלו,
ואין הבישול מבטל את הצליה שקדמה לו, וַאֲמַאי – מדוע חייב על
אכילתו.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב כָּהֲנָא, הָא מַנִּי – ברייתא זו כשיטת מי
היא שנויה, כשיטת רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּתַנְיָא – ששנינו בברייתא, יוֹצְאִין
– ניתן לצאת ידי חובת מִצְוַת אכילת מצה בָּרָקִיק – מאפה דק ורך
חֲשָׁרוּי בתבשיל לאחר אפייתו, וּבְמָבוּשָׁל שֶׁלֹּא נִימּוֹחַ – וכן ניתן
לצאת ידי חובת מצה ברקיק שנתבשל אם הוא קיים ולא נמס
לגמרי, שעדיין הוא קרוי לחם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר,
יוֹצְאִין בְּרָקִיק חֲשָׁרוּי, אֲבָל לֹא בְּרָקִיק מָבוּשָׁל וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִימּוֹחַ,
משום שהבישול מבטל ממנו שֵׁם לחם שהיה לו לאחר שנאפה.
ומבואר שלדעת רבי יוסי דבר שנאפה ואחר כך נתבשל נחשב
כמבושל, והוא הדין שדבר שנצלה ואחר כך נתבשל, הבישול
שלאחר הצליה מבטל את הצליה, ולכן פסח שנתבשל לאחר
צלייתו נאסר באכילה.

תירוץ אחר: עוֹלָא אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא – אף אם תאמר שהברייתא
שנויה בשיטת רַבִּי מֵאִיר שאין הבישול שלאחר האפיה או הצליה
נחשב כמבושל, גם לא קשה מדוע פסח שנצלה ואחר כך נתבשל
אסור, שכן שָׁאנֵי הָכָא – כאן באיסור פסח מבושל שונה ההלכה,
כיון דְּאָמַר קְרָא – שנאמר בפסוק 'וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל' בכפילות הלשון,
למדים לאסור בישול מִכָּל מָקוֹם, אף אם נתבשל לאחר שנצלה,
וגזירת הכתוב היא.

הגמרא מביאה בריייתא בענין אכילת פסח חרוך: תָּנוּ רַבָּנָן, יָכוֹל
היית לומר שקרבן פסח שֶׁצָּלָאוֹ כָּל צוֹרְכּוֹ – יותר מכפי הראוי לו,
יְהֵא חַיָּיב מלקות על אכילתו, משום שעבר על לא תעשה, שנאמר
(שמות יב ט) 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל' וגו' כִּי אִם צְלִי אֵשׁ', וזה אינו צלי אש,
אלא שרוף באש, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב (שם) 'אַל תֹּאכְלוּ
מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם', שדווקא כשהפסח נָא [–צלוי, אך אינו
צלוי דיו] וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל, אֲמַרְתִּי לְךָ שלא לאוכלו, וְלֹא כְּשֶׁצָּלָאוֹ כָּל
צוֹרְכּוֹ – יותר מכפי שראוי לו, ולכן פטור על אכילתו.

מבארת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן הוא צליה כל צורכו, אָמַר
רַב אַשִׁי, דְּשַׁוְּיֵהּ חֲרוּכָא – שחרך את הפסח ושרפו.

בריייתא אחרת בענין אכילת פסח חי: תָּנוּ רַבָּנָן, יָכוֹל היית לומר
שאם אָכַל מן הפסח כַּזַּיִת בשר כשהוא חַי, דהיינו שלא נצלה כלל,
יְהֵא חַיָּיב מלקות משום שעבר על מה שנאמר (שם) 'אַל תֹּאכְלוּ
מִמֶּנּוּ וגו' כִּי אִם צְלִי אֵשׁ', תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב 'אַל
תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל', שדווקא כשהפסח נָא – צלוי אך
אינו צלוי דיו וּבָשֹׁל – או שהוא מבושל אֲמַרְתִּי לְךָ שחייבים על
אכילתו, וְלֹא כשהפסח חַי ולא נצלה. אמנם יָכוֹל היית לומר שלא
רק שאינו חייב מלקות על אכילתו, אלא אף יְהֵא מוּתָּר לכתחילה
לאוכלו חי ואין בכך שום איסור, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב
'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא כִּי אִם צְלִי אֵשׁ', שיש לאוכלו רק כשהוא
צלוי, ולא כשאינו צלוי אלא חי.

מבארת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – מה הוא בשר נָא שנאסר באכילה
בקרבן הפסח, אָמַר רַב, כְּדְאָמְרִי פַּרְסָאֵי – אותה צליה שנקראת
בלשון פרסי 'אֲבָרְנִים', בלשון הקודש נקראת 'נא', והוא בשר צלוי
אך אינו צלוי דיו.

המשך בעמוד קסד

הגמרא מבארת הלכה בענין בישול שלא על גבי האש בשבת
ובקרבן פסח: **אֲמַר רַב חִסְדָּא**, **חַמְכַּשֵּׁל בְּמעיינות** רותחים שבטבריא
הנקראים **'חַמֵּי טְבֶרְיָא'** **בַּשַּׁבָּת**, **פָּטוּר** מקרבן חטאת אם עשה כן
בשוגג, ופטור ממיתה אם עשה כן במזיד, כיון שאין בכך מלאכת
בישול האסורה מן התורה בשבת. אך קרבן **פֶּסַח שֶׁבִּשְּׁלוֹ בְּ'חַמֵּי טְבֶרְיָא'** – במעיינות רותחים כ'חמי טבריא' ואכלו, **חַיָּיב** מלקות על
אכילתו.
מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – במה שונה בישול בחמי טבריא **בַּשַּׁבָּת**,
דְּלָא – שאינו נחשב בישול, משום **דְּתוֹלְדוֹת אֵשׁ בָּעֲיָנַן** – שצריכים
שיבשל באש או בתולדת אש, שהוא דבר שקיבל חומו מן האש,
כדי שיתחייב משום מלאכת בישול, **וְלַיְיבָא** – וחמי טבריא אינם
תולדת אש, שהרי חומם לא נוצר על ידי אש, הרי **פֶּסַח נַמִּי** – גם
בשר הפסח שנתבשל בחמי טבריא לא יתחייב על אכילתו משום
אוכל פסח מבושל, שהרי **לָאו תּוֹלְדוֹת אֵשׁ הוּא** – לא נתבשל בדבר
שחומו נוצר על ידי אש.
מתרצת הגמרא: **אֲמַר רָבָא**, **מַאי חַיָּיב דְּקָתָנֵי** – מה שאמר רב חסדא
שהאוכל קרבן פסח שנתבשל בחמי טבריא חייב, היינו על **דְּקָא עָבַר מִשּׁוּם** 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וגו' **כִּי אִם צְלִי אֵשׁ**', שהרי אינו צלוי
באש, אך משום 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וגו' **וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמַּיִם**' אכן אינו
עובר, כי אינו נחשב מבושל.
מביאה הגמרא: **רַב חִיָּיא בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַב נָתָן מַתְנֵי לָהּ לְהָא דְּרַב חִסְדָּא** – שנה תירוץ זה שחייב משום שאינו 'צלי אש' ולא משום
שהוא 'מבושל', **בְּהֶדְיָא** – במפורש, בדברי רב חסדא עצמם, וכך
שנה, **אֲמַר רַב חִסְדָּא**, **חַמְכַּשֵּׁל בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא בַּשַּׁבָּת פָּטוּר**, **וּפֶסַח שֶׁבִּשְּׁלוֹ בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא חַיָּיב**, כיון **שֶׁעָבַר מִשּׁוּם** 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וגו' **כִּי אִם צְלִי אֵשׁ**'.
הגמרא מביאה מחלוקת בחיוב מלקות על לא תעשה זה: **אֲמַר רָבָא**, **אֲבָלוֹ** לקרבן הפסח כשהוא **נָא** – צלוי אך אינו צלוי דיו,

לוֹקֶה שְׁתַּיִם – שתי מלקיות, אחת משום הלאו של 'אַל תֹּאכְלוּ
מֻמָּנוּ נָא' (שמות יב ט), ואחת משום הלאו של 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וגו'
כִּי אִם צְלִי אֵשׁ' (שם), וכן אם אכל פסח מְבוּשָׁל לוֹקֶה שְׁתַּיִם – שתי
מלקיות, אחת משום הלאו של 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וגו' וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל
בַּמָּיִם' (שם), ואחת משום הלאו של 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וגו' כִּי אִם צְלִי
אֵשׁ'. ואם אכל ממנו כזית נָא וּכזית מְבוּשָׁל, לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מלקיות,
אחת משום הלאו של 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא', ואחת משום הלאו של
'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וגו' וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם', ואחת משום הלאו של
'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וגו' כִּי אִם צְלִי אֵשׁ'.

דעה אחרת לגבי המלקות על הלאו הנוסף של 'אל תאכלו ממנו
וגו' כי אם צלי אש': אַבָּיֵי אָמַר, אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת –
שכולל בתוכו כמה איסורים, ולכן האוכל פסח נא או מבושל אינו
לוקה על הלאו של 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וגו' כִּי אִם צְלִי אֵשׁ', משום
שלאו זה כולל לאסור כמה מיני בישולים שאינם צלי.

שתי שיטות בדעת אביי: אִיבָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים, שלדעת אביי
תַּרְתֵּי הוּא דְּלָא לָקֵי – באופן שראוי לחייבו שתי מלקיות, כגון
שאכל פסח כשהוא נא או כשהוא מבושל, שעבר הן על הלאו
הכללי של 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וגו' כִּי אִם צְלִי אֵשׁ', והן על הלאו
הפרטי של איסורים אלו, כיון שלוקה מלקות אחת על הלאו
הפרטי, אינו לוקה עוד על הלאו הכללי. אך חֲדָא מִיהַת לָקֵי –
באופן שראוי לחייבו רק מלקות אחת והיא על הלאו הכללי, כגון
שאכלו כשהוא מבושל בחמי טבריא, שאין להלקותו משום הלאו
הפרטי של 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וגו' וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם', כיון שאינו
מבושל בתולדת האש, וגם לא משום הלאו הפרטי של 'נא' [שאינו
צלוי לגמרי], כיון שאינו 'נא', מודה אביי שלוקה משום הלאו
הכללי של אכילת בשר פסח כשאינו צלי אש.

וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי – ויש אומרים, שלדעת אביי חֲדָא נַמֵּי לָא לָקֵי – גם
באופן שלא באנו לחייבו אלא מלקות אחת על שעבר על הלאו
הכללי אינו לוקה, משום דְּלָא מְיַיחַד לָאוִיהּ – שאין לוקים אלא על
לאו המיוחד ומפורש לדבר מסוים כְּמו הלָאו דַּחֲסִימָה – של 'לא
תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ' (דברים כה ד) שממנו למדים דיני חיוב מלקות
בכל הלאוין שבתורה, ולא על לאו הכולל כמה איסורים.

מחלוקת דומה בנזיר, שאסור באכילת חרצנים וזגים של ענבים,
כמה מלקיות לוקה אם אכלם: רָבָא אָמַר, אם אָכַל הנזיר זָג
[–קליפת ענבים] לוֹקֶה שְׁתַּיִם – שתי מלקיות, אחת משום הלאו של
'זָג לא יֹאכֵל' (במדבר ו ד), ואחת משום הלאו של 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה
מִגֶּפֶן הַיַּיִן וגו' לא יֹאכֵל' (שם), וכן אם אכל הנזיר חַרְצָן [–גרעיני
ענבים] לוֹקֶה שְׁתַּיִם – שתי מלקיות, אחת משום הלאו של
'מֵחַרְצַנִּים וגו' לא יֹאכֵל' (שם), ואחת משום הלאו של 'מִכֹּל אֲשֶׁר
יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן וגו' לא יֹאכֵל'. ואם אכל זָג וְחַרְצָן, לוֹקֶה שָׁלֹשׁ
מלקיות, אחת משום הלאו של 'זָג לא יֹאכֵל', ואחת משום הלאו
של 'מֵחַרְצַנִּים וגו' לא יֹאכֵל', ואחת משום הלאו של 'מִכֹּל אֲשֶׁר
יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן וגו' לא יֹאכֵל'.

אַבָּיֵי אָמַר, אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת, ולכן האוכל זג או חרצן
אינו לוקה משום הלאו של 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן וגו' לא
יֹאכֵל', מפני שהוא כולל כמה איסורים, שהם חרצנים, זגים, ענבים
לחים ויבשים, ועלי גפנים ולולביהם.

גם כאן נאמרו שתי שיטות: אִיבָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים, שלדעת
אביי תַּרְתֵּי הוּא דְּלָא לָקֵי – באופן שראוי לחייבו שתי מלקיות, כגון
שאכל זג או חרצן, שעבר הן על הלאו הפרטי והן על הלאו
הכללי, כיון שלוקה על הלאו הפרטי, אינו לוקה עוד על הלאו
הכללי של 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן וגו' לא יֹאכֵל', אך חֲדָא
מִיהַת לָקֵי – באופן שראוי לחייבו רק מלקות אחת והיא על הלאו
הכללי, כגון שאכל עלי גפנים ולולביהם, מודה אביי שלוקה
מלקות אחת. וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי – ויש אומרים, שלדעת אביי חֲדָא נַמֵּי
לָא לָקֵי – גם באופן שראוי לחייבו רק מלקות אחת משום הלאו
הכללי, אינו לוקה, משום דְּלָא מְיַיחַד לָאוִיהּ – שאין לוקים אלא על
לאו המיוחד ומפורש לדבר מסוים כְּמו הלָאו דַּחֲסִימָה – של 'לא
תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ', ולא על לאו הכולל כמה איסורים.

הגמרא מביאה ברייתא בענין זמנו של איסור אכילת קרבן פסח
כשהוא נא: תָּנוּ רַבָּנָן, אָכַל כַּזַּיִת נָא מקרבן פסח בערב פסח מַעֲלֶה
יוֹם, פָּטוּר ממלקות, אמנם אם אכל כַּזַּיִת נָא בליל פסח מַשְׁחָשַׁיְיכָה,
חַיָּיב מלקות, שאין איסור אכילת נא נוהג אלא בזמן מצות אכילת
הפסח שהוא בליל פסח, ולא קודם לכן.

הלכה נוספת בברייתא בענין מקום אכילת קרבן הפסח: אם אָכַל
מקרבן הפסח כַּזַּיִת צָלִי בערב פסח מַעֲלֶה יוֹם במקום אחד, לֹא פָּסַל
את עֲצְמוֹ מֵלאוכלו בליל פסח עם בְּנֵי הַחֲבוּרָה שנמנה עמהם על
פסח זה במקום אחר, כיון שאכילת הפסח שלא בזמנו אינה
נחשבת אכילה המועילה לפוסלו מלאכול את קרבן הפסח במקום
אחר. אמנם אם אכל מקרבן הפסח כַּזַּיִת צָלִי בליל פסח מַשְׁחָשַׁיְיכָה
במקום אחד, פָּסַל את עֲצְמוֹ מֵלאכלו עם בְּנֵי הַחֲבוּרָה שנמנה
עמהם במקום אחר, כיון שלא ניתן לאכול את הפסח בשני מקומות
או בשתי חבורות.

ברייתא שמבררת את מקור הפטור על אכילת נא מבעוד יום: תַּנְיָא
אִידָךְ [–בברייתא אחרת], יָכוֹל הייתי לומר, שאם אָכַל כַּזַּיִת מן
הפסח כשהוא נָא בערב פסח מַעֲלֶה יוֹם, יְהֵא חַיָּיב מלקות משום
שעבר על הלאו של 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא', וְדִין [–קל וחומר] הוּא,
וּמַה בְּשָׁעָה שֶׁיָּשְׁנוֹ בְּקוּם אֱכוֹל צָלִי – אם בליל פסח שאז היא שעת
קיום מצות אכילת קרבן פסח צלוי, שנאמר (שמות יב ח) 'וְאָכְלוּ אֶת
הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ', יָשָׁנוֹ בְּאיסור 'בַּל [–אַל] תֹּאכַל נָא' –
נאמר בו איסור אכילת קרבן פסח נא, בְּשָׁעָה שֶׁאֵינוֹ בְּקוּם אֱכוֹל צָלִי
– בערב פסח מבעוד יום שאז אינו זמן קיום מצות אכילת פסח
צלוי, אֵינוֹ דִּין שֶׁיָּשְׁנוֹ בְּבַל תֹּאכַל נָא – וכי לא נאמר שאכילת קרבן
הפסח כשהוא נא אסורה.

אוֹ שמא לֹא נדרוש קל חומר זה, אך מסברא אחרת נאמר שאסורה
אכילת נא בערב פסח מבעוד יום, ואף נוסיף ונאמר שלא נאסרה
אכילת נא בליל פסח. וכך נאמר, שמא רק בְּשָׁעָה שֶׁאֵינוֹ בְּקוּם אֱכוֹל
צָלִי – שאינו מצווה באכילת פסח צלוי, דהיינו בערב פסח מבעוד
יום, יָשְׁנוֹ בְּאיסור בַּל תֹּאכַל נָא, אך בְּשָׁעָה שֶׁיָּשְׁנוֹ בְּקוּם אֱכוֹל צָלִי,
דהיינו בליל פסח, אֵינוֹ בְּבַל תֹּאכַל נָא – לא נאסרה אכילת פסח
כשהוא נא.

וְאַל תְּתָמַּהּ על סברא זו שבזמן המצוה לא נאמר האיסור של
אכילת נא, שֶׁהֲרֵי כבר נאמר בפסוק הקודם מבעוד יום נאסר הפסח באכילה אף
כשהוא צלוי, ומשהגיע ליל פסח הוּתַּר הפסח מֵהֶכְלֵלוֹ – מכלל
איסורו אֲצֶל אכילת צָלִי, ולכן יש לומר שאף אכילת נא הותרה,
ולא ילקה עליה בליל פסח. ובדי שלא נאמר כן, תַּלְמוּד לוֹמַר –
מלמדנו הכתוב (שם יב ט) 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם
כִּי אִם צְלִי אֵשׁ', שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר – שאין צורך לומר 'כִּי אִם צְלִי
אֵשׁ', שהרי כבר נאמר בפסוק הקודם (שם יב ח) 'וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר
בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי אִם צְלִי אֵשׁ', אלא בא
הכתוב לוֹמַר לְךָ, בְּשָׁעָה שֶׁיָּשְׁנוֹ בְּקוּם אֱכוֹל צָלִי – שאתה מצווה
באכילת פסח כשהוא צלוי, דהיינו בליל פסח, יָשְׁנוֹ בְּבַל תֹּאכַל נָא
– אתה מצווה גם שלא לאכלו כשהוא נא, אך בְּשָׁעָה שֶׁאֵינוֹ בְּקוּם
אֱכוֹל צָלִי – שאינך מצווה לאכלו כשהוא צלוי, דהיינו מבעוד יום
בערב פסח, אף אֵינוֹ בְּבַל תֹּאכַל נָא – אינך מצווה שלא לאכלו
כשהוא נא.

דרשה אחרת בפסוק זה: רַבִּי אוֹמֵר, יש לשאול, אֶקְרָא אֲנִי 'בָּשֵׁל' –
הרי די שיהיה כתוב 'בשל' כדי שנדע לאסור אכילת פסח מבושל,
וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מה בא ללמדנו הוספת הכתוב 'מְבוּשָׁל'. ויש
להשיב, שֶׁיָּכוֹל היית לומר, אֵין לִי לומר שיתחייב מלקות על
אכילת פסח מבושל אֶלָּא כְּשֶׁבִּישְּׁלוֹ מַשְׁחָשַׁיְיכָה, שהוא עיקר זמנו
של הפסח, אך אם בִּשְּׁלוֹ בערב פסח מֵהֶכְלֵלוֹ יוֹם ואכלו משחשיכה
בליל פסח, מַנַּיִן שגם באופן זה חייב מלקות, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו
הכתוב 'בָּשֵׁל מְבוּשָׁל' שנאמר בכפילות וביתור תיבת 'מבושל',
ללמדנו שעובר על איסור אכילת פסח מבושל מִכָּל מָקוֹם, אף
כשנתבשל שלא בזמן אכילתו.

קושיא על דרשת רבי מפסוק זה: וְהַאי – והרי כפילות זו של 'בָּשֵׁל
מְבוּשָׁל' אַפְּקֵיהּ – כבר דרש ממנה רַבִּי עצמו בברייתא לעיל (ע"א)
לְאסור אכילת הפסח כשהוא צָלִי קָדֵר – מבושל בקדירה בלא

המשך בעמוד קנא

משקה כלל, וְלִשְׁאָר מַשְׁקִין – ולאסור אכילת פסח שנתבשל בשאר משקים ולא במים, ואינה מיותרת ללמד איסור לאכול פסח שנתבשל בערב פסח מבעוד יום.

מתרצת הגמרא: אִם כֵּן שבא הכתוב רק לאסור לאכול פסח כשהוא צלי קדר או מבושל בשאר משקים, לֵימָא קְרָא – יכפול הכתוב את אותה תיבה עצמה, ויאמר אוֹ 'בָּשֵׁל בָּשֵׁל' אוֹ 'מְבוּשָׁל מְבוּשָׁל', מַאי – מדוע שינה לשונו וכתב 'בָּשֵׁל מְבוּשָׁל', אלא ודאי שָׁמְעַת מִינַּהּ תַּרְתֵּי – יש ללמוד מכאן את שני הדינים, מעצם כפל הלשון יש לרבות שאף כשהפסח הוא צלי קדר או מבושל בשאר משקים אסור לאוכלו, ומכך ששינה הכתוב לשונו יש לדרוש שחייב מלקות על אכילת פסח מבושל בליל פסח, אף כשנתבשל בערב פסח מבעוד יום.

הגמרא מביאה ברייתא המחדשת איסור לאו באכילת פסח מבעוד יום: תָּנוּ רַבָּנָן, אם אָכַל כזית מקרבן הפסח כשהוא צָלִי בערב פסח מְבַעוֹד יוֹם חַיָּיב מלקות, וְכן אם אכל כַּזַּיִת מן הפסח כשהוא נָא בליל פסח מִשֶּׁחֲשֵׁיכָה, חַיָּיב מלקות.

מדייקת הגמרא: קָתָנֵי – שנינו בברייתא, שהחיוב על אכילת הפסח כשהוא צָלִי מבעוד יום, הוא דּוּמְיָא דְּנָא – בדומה לחיוב על אכילת נא בליל פסח, מָה – כשם שאכילת נָא אסורה בְּלָאוּ המחייב את האוכלו במלקות, אַף אכילת הפסח כשהוא צָלִי מבעוד יום אסורה בְּלָאוּ המחייב את האוכלו במלקות. ולפי זה שואלת הגמרא: בְּשֶׁלָּמָא – אמנם מובן מקור החיוב על אכילת הפסח כשהוא נָא בליל פסח, שכן כְּתִיב – נאמר בפסח (שמות יב ט) 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא', אֶלָּא אכילתו כשהוא צָלִי מבעוד יום, מְנָלָן – מנין לנו שהיא אסורה בלאו.

משיבה הגמרא: ממה דִּכְתִיב [–שנאמר] בפסח (שם יב ח) 'וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה', ויש לדקדק 'בַּלַּיְלָה' אִין – אכן תאכלוהו, אך בַּיּוֹם לֹא תאכלוהו, וכיון שעבר על איסור זה נחשב שעבר על לאו, וחייב מלקות.

מקשה הגמרא: הַאי – הרי לאו זה אינו 'לא תעשה' שחייבים עליו מלקות, אלא לָאוּ הַבָּא מִכְּלָל [–ממשמעות] מצות 'עֲשֵׂה' הוּא, שהרי מדייקים אותו ממצות עשה, וְהוה־ליה היא שכל לָאוּ הַבָּא מִכְּלָל מצות 'עֲשֵׂה', דינו כמצות 'עֲשֵׂה', שהעובר עליו אינו לוקה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, הָא מַנִּי – ברייתא זו בשיטת מי היא שנויה,